

Otter in de Durmevallei op 15 januari 2020

NIEUWE VESTIGING IN OOST-VLAANDEREN?

Otter duikt op in Durme- en Moervaartvallei

Rond de jaarwisseling 2019-2020 werden cameravalbeelden gemaakt van een otter in zowel de Durme- als Moervaartvallei in Oost-Vlaanderen. Dat is toch wel bijzonder nieuws, aangezien de otter nog maar op heel weinig plaatsen in Vlaanderen voorkomt. Sinds eind jaren '80 werd het dier wegens een gebrek aan waarnemingen beschouwd als mogelijk uitgestorven in Vlaanderen. Tot in 2012 voor het eerst opnieuw een waarneming kwam. Sindsdien plant de soort zich wellicht voort in de noordoostelijke vallei van de Schelde. Hopelijk binnenkort ook in de Durme- en Moervaartvallei.

TEKST EN FOTO'S JORIS EVERAERT

Op 6, 7 en 30 december 2019 alsook op 11 en 18 januari 2020 zijn 's nachts met cameravallen beelden gemaakt van een otter op privéterrein langs natuurgebied in de Moervaartvallei (Oost-Vlaanderen). Daar werden ook spraints (uitwerpselen van de otter met restanten van doorgaans verorberde vis) en mogelijk ottergeil (een soort geleiachtig anale afscheiding) gevonden waarmee de soort zijn territorium markeert. Verder zijn er in de directe omgeving op de oever van de Moervaart mogelijke vraatresten gevonden: enkele deels opgegeten vissen en de restanten van een rode Amerikaanse rivierkreeft. Ook verderop in het verlengde van de Moervaart, in een natuurgebied langs de tijgebonden Durme, werden in december 2019 en begin januari 2020 zeer waarschijnlijk otterspraints gevonden. Uiteindelijk verscheen ook daar op 13 en 15 januari 2020 de otter op beelden van enkele cameravallen. Voorlopig zijn de locaties van alle camerabeelden en de meeste gevonden spraints gesitueerd aan bomen waar bevers recent hebben geknaagd, of aan opvallende plaatsen bij een veel gebruikt beverspoor. Op dergelijke locaties zien we vaak ook territoriaal gedrag van andere soorten zoals de vos.

Vrijwilligers van de terreinbeherende natuurverenigingen Natuurpunt en vzw Durme gaan in samenwerking met het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek (INBO) in de Durme- en Moervaartvallei nu nog meer gericht zoeken naar nieuwe sporen. De hoop leeft dat deze bijna mythische soort zich effectief weer gaat voortplanten in de streek, waar zeker een potentieel goed leefgebied aanwezig is voor de otter.[1, 2]

De verschillende waarnemingen met duidelijk territoriaal gedrag bieden alleszins een indicatie voor (tijdelijke) vestiging. Het INBO zal de verzamelde spraints en moge-

lijk ottergeil genetisch analyseren. Zo kan onder meer de herkomst worden bepaald, of het om één of meerdere dieren gaat, en welk(e) geslacht(en).

NIEUWE HOOP NA HET DIEPTEPUNT VAN DE JAREN 80

Eind jaren 80 was nergens in Vlaanderen en Nederland nog een plaats bekend waar otters gevestigd waren met voortplanting. Vóór de Tweede Wereldoorlog was actieve vervolging door de mens de belangrijkste oorzaak van de achteruitgang. Daarna zijn habitatvernietiging en watervervuiling waarschijnlijk de beslissende factoren geweest die geleid hebben tot het verdwijnen van de populatie. Vervuilende stoffen zoals PCB's hopen zich via de opgegeten vissen op in het lichaam van de otter, met een afname van vitaliteit en vruchtbaarheid tot gevolg.

Omdat er weinig zicht was op een mogelijke terugkeer, werd in 2002 in Nederland gestart met een herintroductieprogramma van otters uit Oost-Europa, mét succes. De laatste 10 jaar nam de populatie in Nederland sterk toe. Uit genetisch onderzoek werd berekend dat er eind 2018 ongeveer 360 otters aanwezig waren in Nederland. Uit dit onderzoek blijkt ook dat de populatie nog een betere genetische uitwisseling nodig heeft met otters uit verschillende regio's en buurlanden.[3] Tegenwoordig is de grootste doodsoorzaak het verkeer, bijvoorbeeld ter hoogte van kruisingen van waterlopen met wegen. Otters verplaatsen zich soms ook over grote afstanden over het land waarbij ze verschillende wegen moeten oversteken. In Nederland is het aantal verkeersslachtoffers dan ook ongeveer evenredig toegenomen met de groei van de populatie. In 2018 alleen waren daar meer dan 100 geverifieerde meldingen van dode otters, met als meest frequente doodsoorzaak (90%) het verkeer.[3]

Met uitzondering van sporadische waarnemingen of enkele tijdelijke vestigingen van één dier sinds 2012 (zoals in Willebroek in Antwerpen en Bocholt in Limburg) bleef het in Vlaanderen erg stil tot in december 2014. Toen werden meerdere otters met cameravallen gefilmd in het noordoostelijke gedeelte van de Scheldevallei (Oost-Vlaanderen). Er waren hierbij duidelijke indicaties van voortplanting. De soort is daar ook nu nog aanwezig, maar het is onwaarschijnlijk dat enkel deze dieren een leefbare populatie kunnen vormen. In de rest van Vlaanderen gaat het ook in de laatste jaren grotendeels om eenmalige of tijdelijke waarnemingen van één dier, ook als verkeersslachtoffer. Misschien hebben de recente waarnemingen in de Durme- en Moervaartvallei betrekking op één of meerdere nakomelingen van de zeer waarschijnlijke voortplanting in het nabije noordoostelijke deel van de Scheldevallei. Maar een rechtstreekse herkomst uit Nederland kan voorlopig ook niet uitgesloten worden.

PLANNEN EN MAATREGELEN

De Durme- en Moervaartvallei is gekenmerkt door deels aaneengesloten natuurgebieden bestaande uit bossen, graslanden, waterplassen en moerassen. Zowel Natuurpunt als vzw Durme bouwen er samen met Vlaamse en lokale overheden aan een netwerk van natuur, maar ook particulieren hebben er hier en daar nog grote oppervlaktes waardevolle natuur in privébezit. Bepaalde landbouwzones in het gebied hebben ook waardevolle kleine landschapselementen. Bovendien werkt de provincie Oost-Vlaanderen samen met gemeenten, natuur- en landbouworganisaties en de haven van Gent momenteel aan een strategisch project voor de Moervaartvallei waarbij een versterking van de natuur(verbindingen) een belangrijk onderdeel vormt. Er zal nu getracht worden om in kader van dit strategisch project ook beschermingsmaatregelen voor de otter te treffen.

Bepaalde delen van de dijken langs de Durme en Moervaart zijn ontoegankelijk of met een onverlicht en onverhard pad hooguit toegankelijk voor wandelaars en trage fietsers. Voor de otter en veel andere gevoelige soorten is deze rust erg belangrijk. Zachte recreatie langs of op het water hoeft op zich geen groot probleem te vormen voor zover dit gelimiteerd is en beperkt wordt tot overdag, en waarbij in het leefgebied voldoende rust- en schuilzones aanwezig zijn.

In opdracht van het Agentschap voor Natuur & Bos (ANB) zal het INBO in 2020 een soortenbeschermingsprogramma voor de otter opmaken op Vlaams niveau. Maatregelen rond de problematiek van bijvoorbeeld waterkwaliteit, versnippering en verstoring, zullen daarin zeker een belangrijk onderdeel zijn. Hiervoor is een goede samenwerking tussen heel wat partners essentieel, inclusief ook een meer lokale aanpak. In het kader van zo'n lokale aanpak, staat in de Scheldevallei en omgeving voor de otter momenteel al een samenwerking in de startblokken.

JORIS EVERAERT is actief als vrijwilliger bij vzw Durme, Natuurpunt Waasland & Zoogdierenwerkgroep Waas, Durme & Schelde.

Otter in de Moervaartvallei op 30 december 2019.

